

Maandelijksche Vergadering
op WOENSDAG 7 NOV. 1928
in het Natuurhistorisch Museum,
precies om 6 uur.

VERZOEK.

De Secretaris van 't Natuurhistorisch Genootschap in Limburg verzoekt dringend, spoedig op- of aanmerkingen de vorige ledenlijst betreffende, in te zenden aan zijn adres. Draagt allen er toe bij, dat de nieuwe lijst geen onnauwkeurigheden bevat!

BIBLIOTHEEK.

De bibliothecaris verzoekt weer eens aan de leden, die boeken langer dan vier maanden in hun bezit hebben, deze te willen terugzenden.

VERSLAG MAAND. VERGADERING OP WOENSDAG 3 OCTOBER 1928.

Aanwezig: Jos. Cremers, C. Blankevoort, J. Beckers, J. Rijk, J. Cremers, Em. Caselli, L. Leysen, P. Bouchoms, Br. Bernardus, H. Schmitz S. J., J. Schulte, M. Mommers, P. v. d. Linde, F. v. Rummelen, A. Kengen, J. Spee, Ed. Nyst, J. Pagnier, A. Pennartz en G. Waage.

Na opening der vergadering toont de voorzitter eenige vondsten van Dr. de Wever, n.l. *Lycopodium complanatum*, *inundatum* en *clavatum*. *Lycopodium selago* werd op een plaats, waar deze vroeger voorkwam, niet meer waargenomen. *L. clavatum* is zeer achteruit gegaan. Vroeger werd deze plant in Mei in slingers gebruikt als versiering om 't O. L. Vr. beeld.

Vervolgens toont de voorzitter een steenen beitel van kwartsitisch zandsteen, gevonden in een leemlaag op 2 M. diepte in de groeve Canoy-Herfkens, een stuk stootland van een Mammoet, gevonden $\pm$ 7 M. onder maaiveld bij Maastricht en een aantal beenderen aangetroffen op $4\frac{1}{2}$ M. diepte bij Geulle (hondpaard-schaap).

Br. Bernardus deelt mede, dat hij reeds eenige maanden een♀ Groote Hazelmuis met jongen in gevangenschap heeft. Ze worden gevoed met vruchten en eieren. Verder toont hij een aantal planten, o.a. *Nepeta citriodora*, *Verbena virosa*, *Galinsoga parviflora*, *Eragrostis*, *Saponaria officinalis*.

De heer van Rummelen deelt mede, dat de heeren Dr. Willems en Ubaghs in de Anselderbeek een exemplaar hebben gevangen van *Emys orbicularis*.

Pater Schmitz S. J. toont een *Phaseolus* boon met 3 cotyledonen. De heer Rijk deelt mede, dat hij de Moerasvederdistel in een 60-tal exemplaren ook gevonden heeft bij Waterval. — Dit jaar nam hij waar, dat wederom een aantal rupsen van de beerrupsvlinder sneller groeiden en eerder verpopten. De hieruit komende vlinders zijn donkerder. Een oorzaak voor dit verschijnsel kon hij niet in de literatuur vinden. Op de vraag van den heer Waage, of hij al proefnemingen heeft gedaan met kruising en verder kweken van deze afwijkende vormen, antwoordt de heer Rijk, dat hij dit in de toekomst van plan is te doen. Vervolgens deelt hij mede, dat in Augustus van dit jaar de bladeren van de Mannetjesvaren uit den tuin geheel waren afgevreten door kleine, groene „rupsjes”. Uit de pop van één dezer rupsjes kwamen twee sluipwespen.

Uit een voorloopige determinatie van den Heer J. Koornneef te Amsterdam blijkt, dat we niet te doen hebben met een vlinderrups, maar met een pseudorups, de larve van een bladwesp. 't Is *Selandria coronata* Kl., die op *Aspidium Filix mas* (Mannetjesvaren) en *Asplenium Filix femina* (Wijfjesvaren) voorkomt, of wel *Selandria straminipes* Kl., die op *Pteris aquilina* (Adelaarsvaren) thuis hoort. Daar ze hier op mannetjesvaren werd gevonden, zal 't wel de eerste soort zijn.

De voorzitter verzoekt nogmaals hem ratten en muizen te doen toekomen. 't Is hem opgevallen, dat in de beharing van den staart van de Waterrat groote verschillen zijn. 't Lijkt hem van belang hierop eens nader in te gaan. Pater Schmitz S. J. zegt, dat 't mogelijk kan zijn, dat onder de waterratten verschillende variëteiten voorkomen, evenals dit 't geval is met de Limburgsche Vleermuizen. Daarvan immers waren, volgens een vroegere mededeeling van wijlen den heer Paul Matschie, Conservator a. h. Museum f. Naturkunde te Berlijn, aan Spr., door Temminck voor langen tijd reeds uit onze streken bepaalde variëteiten beschreven, doch elders nooit waargenomen, totdat zij door Matschie in vleermuisenmateriaal, dat hem door Spr. uit de grotten van Maastricht bezorgd werd, opnieuw werden teruggevonden.

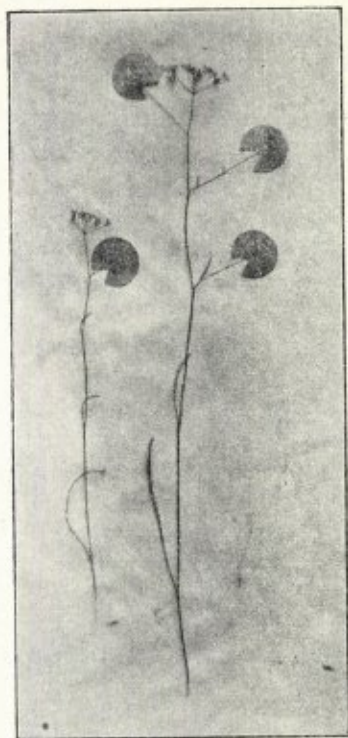
Niets meer aan de orde zijnde, sluit de voorzitter de vergadering.

MIDDEN-LIMBURGSCH NATUURSCHOON. DE MOEZELERPEEL.

Door J. H. H. de Haan.

I.

Als ik hier de aandacht vraag voor Midden-Limburgsch Natuurschoon, dan zullen ongetwijfeld veler gedachten teruggaan naar een „Zwarte Water”, „Zwartbroeker Peel”, „Roender Peel” (*Spiranthes aestivalis* L.).

de Haan phot.

Fig. 1. *Carum verticillatum*
Kranskarwei.

vgl. De Levende Natuur dl 20 bldz. 328 „Merkwaardige kinderen onzer flora in 't gedrang") of naar de vennen van Nederweert (*Isoëtes lacustris rectifolia* en *Isoëtes echinospora*, var. α *rectifolia* en β *recurvata*, vgl. De Levende Natuur dl. 20 a. b. en Het Natuurh. Maandbl. dl. XII pag. 111, *Isoëtes*, voorkomen in Limburg). Maar reeds lang zijn de laatste klanken der doods-klok, welke de natuurhistorische wereld hierover met haar „in Memoriam" deed opschrikken weggestorven. Menig natuurhistoricus treurt nog in stilte over deze door onbezonnen zucht naar winstbejag verwoeste plekken. Verschillende ontginningsmaatschappijen gingen ten onder, den door het kouder doorkerfden grond achterlatend als een monument voor haar vandalisme. Maar van den anderen kant zijn er ongetwijfeld nog vele Nederlandsche botanici, destijds nog studenten aan onze hoogeschole, die naar hier kwamen om te botaniseeren en in verrukking kwamen over de planten uit alle mogelijke landen, die ze op de ontginning „Karelke" aantroffen. De zaden van deze planten waren met graanafval voor bemesting uitgestrooid. Maar ook deze tijd is henen. Van al deze planten kwam natuurlijk na weinige jaren niets meer terecht en wie er thans gaat zoeken, zal er weinig bijzonders vinden. (vgl. De Lev. Nat. dl. 30 pag. 175 *Scrophularia scopolii* Hoppe, A. W. Kloos Jr. C.-1.).

Niet echter over deze verdwenen natuurmonumenten wil ik schrijven, neen, daarover zou menig ander zijn herinneringen en aanteekening

gen op veel beter wijze dan ik den lezer kunnen voordragen, neen, ik vraag Uw aandacht voor een Moezelerpeel, een thans nog bestaand moeras, in de onmiddellijke omgeving der stad Weert gelegen. Het is een der weinige restjes, die Weert van zijn voormaligen grooten natuurschat zijn overgebleven. Wel hebben we nog, dank zij de bemoeiingen van de Vereeniging tot behoud van Natuurmonumenten in Nederland, het Carumterrein, groeiplaats van *Carum verticillatum*, kranskarwei, verder de Tungelroysche wallen, groeiplaats van *Lycopodium complanatum*, Wolfskluw (hierop hoop ik binnenkort nader terug te komen), de uitgestrekte vennen, zandverstuivingen en heidevelden op de grens van Weert en Budel, waar nog telken jare vele wulpen, vischdiefjes en zwarte sterns broeden, maar ook deze laatste gronden worden thans bedreigd. Nederweert heeft ook nog haar mooien „Zoom" met zijn Kokmeeuwenkolonies.

* * *

Het Limburgsch Stedenlied zingt:
„Weert, gij Parel van de Heide
In een gouden band gevat".

Helaas! reeds lang is deze lieflijke band van paarse *Ericaceen*, evenals de gordel van moerassen en zandverstuivingen, welke men eertijds als een cirkel om Weert kon aantoonen, verbroken.

Als een Maastrichtenaar voor jaren in „De Levende Natuur" (vgl. D. L. N. dl. 11, bldz. 217) moest uitroepen: „Weert onverdiend onbekend", dan was dit om aan zijn volle bewondering uiting te geven en ook hij had toch slechts even een punt van den geheimzinnigen sluier mogen oplichten, die de toenmalige Weertsche Natuur omgaf. Weert heeft zich echter nooit te zijner tijd op een doeltreffende bestudeering van zijne natuur mogen verheugen, en Weert begroef zijn schatten, waarmee het zoo rijk was gezegend.

Het spreekt vanzelf, dat het verdwijnen van moerassen ook op de overblijvende watervlakken (pelen) in de omgeving, waarmee ze in communicatie stonden, niet zonder invloed kan zijn geweest. Zoowel verlaging als verhooging van het waterniveau kan dit tengevolge hebben gehad en daardoor is direct of indirect verandering in flora en fauna gekomen. Zoo ook in de Moezelerpeel. Hier daalde zelfs het watervlak zeer, hetgeen b.v. tengevolge had, dat op den droogkomenden rand om de peel een massa lage heesters welig opschoten, waardoor heen zich krachtige braamstruiken ontwikkelden, welke een schitterende nestgelegenheid verschaften aan tal van zangvogels. Ook bleken er nadeelen aan verbonden. Zoo bleef van de talrijke vischotters *Lutra lutra* L., de karakteristieke zoogdieren, welke hier in deze vischrijke peel relatief veelvuldig voorkwamen, zoo goed als niets meer over. Doch

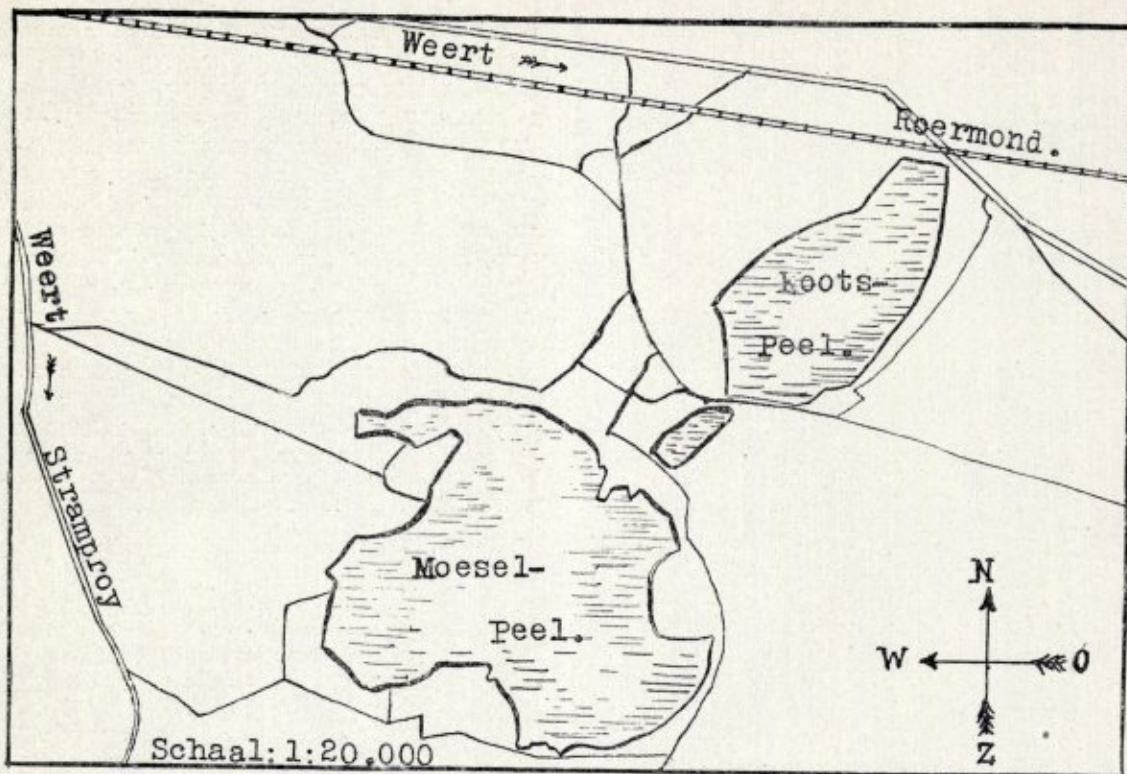

Fig. 2. De Moeselerpeel bij Weert.

de Haan de

deels is dit gekomen, doordat zij geen uitstapjes meer naar andere plassen konden maken, hetgeen een levensbehoefte, zooniet-voorwaarde voor hen schijnt te zijn; deels ook door de vroegere Belgische wet, waarbij premies werden uitgeloofd voor het dooden van otters, welke werden uitbetaald tegen inlevering der klauwen. Er werd ook hier ijverig jacht gemaakt op deze dieren; de pels werd hier verkocht en..... de klauwtjes gingen de grens over, waarvoor dan nog een goede premie werd betaald.

Alvorens verder over te gaan tot een faunistische beschrijving, meen ik goed te doen eenige plaatsbepaling eraan vooraf te laten gaan.

Topographie. — De Moeselerpeel is gelegen ten Zuiden van de spoorlijn Weert-Roermond, ten Oosten van den weg Weert-Stramproy, in het gehucht Moezel. Zij is de Westelijkste van drie aan elkander sluitende pelen: Moeseler-, Kievit- en Kootspeel. De tweede is, wat oppervlakte aangaat, zeer miniem en dan ook als een zuivere verbinding tusschen de eerste en de laatste te beschouwen. Vroeger strekte zich deze peelvlaakte o.a. ook ver uit naar het Noorden en Noord-Westen, noordelijk van den rijksweg Weert-Roermond. Door den aanleg van het kanaal Nederweert-Wessem werd het grootste gedeelte volgespoten met den overtolligen grond (zandgrond), terwijl het resterende gedeelte (Isoëtes-terrein!) door de gemeentelijke reiniging wordt volgestort.

De Kootspeel is bijna geheel een open plas. In de laatste jaren neemt de rietbewassing echter sterk toe. De kanten zijn in de oorlogsjaren

door de gemeente ontgonnen, zoodat de peel in een kring ligt van drassige weiden met veel wollegras (*Eriophorum vaginatum* L.) en biezenvegetatie. In het Zuid-Oosten slechts eenig hakhout en bosch, terwijl verder een weinig hakhout en populieren langs weg en weide de eenige houtbewassing uitmaken. De Kievitpeel is voor $\frac{2}{3}$ met hakhout omzoomd, de rest is bouwland en weg.

De Moeselerpeel vormt een groote tegenstelling met de Kootspeel. Slechts in het Zuid-westen, waar de bodem veel hoger gelegen is, strekt zich het bouwland tot in de onmiddellijke nabijheid van het water uit. In het Noorden zijn uitgebreide stukken hakhout, met als ondergrond drassig moeras, voorts populieren-aanplantingen tot in de nabijheid van bovenvermeld spoorweg. In het Zuid-Oosten treedt plotseling de zandgrond aan de oppervlakte, zoodat zelfs eenige heuvelvorming plaats heeft. Tevens zijn hier dennebosschen. In het Zuiden staan eenige populieren.

De eerste aanblik, welke ons dit ven biedt, is een ontzaglijke rietmassa. Geen spoor van open water te bekennen! Inderdaad is dit laatste er zeer sporadisch. Enkel met den vriendelijken visscher als leidsman, zijn deze plekken met de peelschuit te bereiken. Daar in het hartje van de peel groeien talrijke hottonia's, *Hottonia palustris* L., en waterlelies, *Nymphaea alba* L., waaromheen dan tal van libellen zweven. Als de platte visscherschuit door de smalle vaargeul, welke de visscher met groote moeite weet te behouden, wordt voortgeboord, ziet men overal meer-

koeten, *Fulica atra atra* L. en waterhoentjes, *Gallinula chloropus chloropus* L. haastig wegschieten tusschen het riet, waar zich vele nesten bevinden. Ook rietzangers, *Acrocephalus schoenobaenus* L., karakieten, *Aerocephalus scirpaceus scirpaceus* Herm., rietgorzen, *Emberiza schoeniclus schoeniclus* L. (zeer talrijk) en zeer waarschijnlijk de sprinkhaanrietzanger, *Locustella naevia naevia* Bodd., welke ik er in 1927 en 1928 verschillende malen hoorde, broeden hier.

Menigmaal verschalkt men een roerdomp *Botaurus stellaris stellaris* L., die filosofisch tusschen het riet staat te turen. Plotseeling wordt hij door de zacht voortglijdende schuit opgeschrikt..., zoekt ijlings een goed heenkomen, om aan den anderen kant een rustig plekje te vinden en zich daar het noodige voedsel voor zijn jongen, die hij in het ondoordringbaarste gedeelte van het moeras verpleegt, te verschaffen. Zoo nu en dan komt ook met forschen vleugelslag een bruine kiekendief, *Circus aeruginosus aeruginosus* L. (hier Rietvrouw genoemd) rakelings over het riet gevlogen. Zeker bemerkte hij iets verdachts en verliet het nest om eens poolshoogte te gaan nemen van wat er gaande is. Als hij over het riet zweeft, hoort men overal de angstkreten van eenden en koeten, die bij het zien van den gevederden roover zich, zoo spoedig mogelijk, uit de voeten maken, daarbij hun jongen waarschuwend om het veege lijf te bergen. Ongetwijfeld waren ze reeds menigmaal getuigen van zijn dineeren, en vaak vindt men dan ook een plek als bezaaid met watervogelkoppen, als stille getuigen van zijn goeden doch helaas niet steeds even vreedzamen eetlust. Zijn nest, in den tijd, dat het jongen bevat, tevens zijn operatiezaal, een paar vierkante meters groote rietmassa, geeft al eveneens een beeld van de wijze, waarop hij aan zijn jongen anatomie doceert en tegelijk van de terreur, welke hier „de koning van het moeras” voert. Maar ook vaak strekt hij zijn tochten uit over het hakhout, dat in een breeden

Fig. 3. Jonge blauwborstjes de Haan phot. (*Cyanosylvia suecica cyanecula*).

Fig. 4. Jonge wielewalen de Haan phot. (*Oriolus oriolus oriolus*)

krans den oever omgroeit, en, doorsneden met tal van beekjes, een dorado vormt voor de talrijke zangvogels.

Toch hopen we den bruinen kiekendief hier nimmer te missen. Jammer echter, dat hij er zoo zelden met rust wordt gelaten en meermalen den jager ten offer valt. Ik bezit o.a. een photo van een jongen banneling, welke in 1927 in de Moezelerpeel het levenslicht aanschouwde. Hij zat al flink in de veeren, toen hij met nog 'n broertje of zusje, ik weet het niet precies, op 'n boerenhoeve belandde. Het waren de eenigen, welke men op het nest had aangetroffen, mogelijk de laatst overgeblevenen van het garnizoen. Z'n familiegenoot werd spoedig elders ondergebracht, doch hij heeft eerst weken opgesloten gezeten in een groote mand, waarbij zijn voedsel bestond uit jonge vogels, welke uit de nesten werden gehaald, ja zelfs, jonge katten werden door hem met veel smaak en appetijt naar binnen gewerkt. Maanden lang heeft hij het in cellulaire gevangenschap kunnen uithouden. Meermalen verwisselde hij van eigenaar, totdat hij tenslotte, toen zijn vederkleed, door de talrijke uitingen van zijn ingeboren zucht naar vrijheid, danig gehavend was, een minder roemvollen dood stierf door de hand van een geweldenaar.

Dit zijn echter niet de eenige bruine kiekendiefslachtoffers van den Moezelerpeel. Moest ik hier een overzicht geven der vervolging, waaraan ze gedurende de laatste jaren waren blootgesteld, dan zou dat een lange uitweiding vorderen. Dan zou ik moeten spreken over de onbarmhartigste middelen als: arsenicum, klemmen en jachtgeweer. Dat de vogels ondanks deze decimeering hun broedplaats niet prijsgeven en er toch weer telken jare opnieuw broeden, mag zeker wel verwondering baren. In 1928 konden zij hun broedsel rustig groot brengen.

Van de vele broedvogels, welke dit moeras bevolken verdient ook het blauwborstje *Cya-*

nosylvia svecica cyanecula Wolf onze aandacht.

Het heeft onder al zijne medebewoners een zeer speciale plaats bij mij weten te veroveren en zelden zal ik in den broedtijd het moeras verlaten zonder mij op de hoogte te hebben gesteld van zijn wel en wee, waarvoor ik mij gaarne een omweg getroost. Mocht ik hem op z'n vaste plaats niet aantreffen, hetgeen uiterst zelden voorkomt, dan ga ik op zoek en blijkt dit zonder resultaat, dan leidt de weg van mijn volgend bezoek eerst naar zijn revier. Een enkele keer heb ik mij ook wel eens laten verleiden om op nadere wijze met zijn huis-houden kennis te maken. Zoo vond ik op 28 Mei 1924 na lang zoeken, zijn nest met 6 jongen in een slootkant. Toen ik op 30 Mei d.a.v. met een phototoestel gewapend terugging om dit intieme leventje op de gevoelige plaat vast te leggen, was het jonge volkje gevlogen. Wel zag ik de ouden nog met voer in den bek in de nabijheid, zoodat ik z'n aanwezigheid moest vermoeden. Nadat ze mij eenige oogenblikken hadden opgenomen, ging langzamerhand hun angstgevoel wijken en wezen ze mij al spoedig de schuilplaats der jongen onder afhangend mos langs den slootkant. Eenige werden er voor den dag gehaald om op de hand, waar ze zich dra behaaglijk tegen elkander drukten, te worden gefotografeerd. Merkwaardig was het, dat deze jongen, die nog absoluut niet vliegen konden reeds het nest hadden verlaten. Intusschen is het blauwborstje in de buurt van Weert absoluut geen zeldzame vogel, want ik trof het in 1927 hier op tal van plaatsen broedend aan. In den trektijd verschijnen deze vogeltjes soms met 10 à 20 tegelijk (o.a. 27 Maart 1927) en nauwelijks laat dan de zon haar eerste stralen over het moeras gaan, of ze zingen reeds hun lentelied uit volle borst.

Ook de goudvink, *Pyrrhula pyrrhula coccinea* Gm., nachtegaal, *Luscinia megarhynchos megarhynchos* Brehm., tijftjaf, *Phylloscopus collybita collybita* Vieill., fitis, *Phylloscopus trochilus trochilus* L., spotvogel, *Ilippolais icterina* Vieill., roodborstje, *Erithacus rubecula* L., roodborsttapuit, *Saxicola torquata rubicola* L. en vele anderen broeden in het dichte struweel, doorslingerd van tal van Kamperfoelie-planten, *Lonicera Periclymenum* en hoofdzakelijk samengesteld uit eik, *Quercus robur* L., beuk, *Tagus silvatica* L., berk, *Betula pubescens* Ehrh., geldersche roos, *Viburnum Opulus* L., wilde sering, *Prunus Padus* L., espe, *Populus tremula* L., witte abeel, *Populus alba* L., diverse wilgensoorten, o.a. schietwilg, *Salix alba* L., bindwilg, *Salix viminalis* L., geoorde wilg, *Salix aurita* L., verder Hagebeuk, *Carpinus betulus*, iep, *Ulmus campestris* L., zwarte els, *Alnus glutinosa* Gaertn. en ook de grauwe els, *Alnus incana* D.C. en lijsterbes, *Sorbus aucuparia* L.

Zelden zal men een terrein aantreffen, zoo dicht bevolkt met vogels, als dit. Maar helaas ook hier blijkt de mensch de grootste vijand van de vogels. Want talrijk zijn de nesten, die door de jeugd worden „uitgetrokken”. Weinig is er voor hen veilig, zelfs niet de nesten van den grauwen klauwier *Lanius collurio collurio* L. in de doornige braamstruiken. De wielewaal, *Oriolus oriolus oriolus* L. is er meestal veilig. Hij vordert voor de verovering van zijn nest een levensgevaarlijke klauterpartij, welke men er maar liever niet op waagt. Zijn kunstig nest treft men overal aan, waar hooge populieren in groepjes bij elkander staan. Vroeger broedde er ook de hop, *Upopa epops epops* L., doch helaas nu niet meer. Wel komt hij er nog sporadisch voor op den trek (o.a. 11 September 1924). Als broedvogel verdween ook de roodkopklauwier, *Lanius senator senator* L., terwijl daarentegen de groote lijster, *Turdus viscivorus viscivorus* L. er in 1927 (nest 15 Maart) als dusdanig zijn intree deed.

Het spreekt vanzelf, dat een dergelijk terrein een geliefkoosde verblijfplaats is voor den koekeek, *Cuculus canorus canorus* L., waarvan ik in 1927 (in den paartijd) eens een zestal exemplaren tegelijk boven het moeras zag, meestal jagend achter elkander. De ekster, *Pica pica galliae* Kleinschm. broedde voor enkele jaren eens op den grond tusschen struiken in het moeras!

In den trektijd, in voor- en najaar, verblijven hier duizenden zanglijsters, *Turdus philomelos* (subsp.?), kramsvogels, *Turdus pilaris* L. en koperwieken, *Turdus musicus* L., enkele beflijsters, *Turdus torquatus torquatus* L. (o.a. 18 April 1928, 2 ex.) om uit te rusten van hun lange vlucht en om op de omringende akkers het noodige voedsel te verzamelen. Dan komen ook tegen den avond talrijke watersnippen *Capella gallinago gallinago* L. en houtsnippen, *Scolopax rusticola* L., die in den drassigen grond tusschen het hakhout een schitterende voedselgelegenheid vinden. Ook verschijnen er zoo nu en dan troepen goudpluvieren, *Pluvialis apricarius* (subsp.?), enkele groenpootige ruiters, *Tringa nebularia* Gunn. (o.a. 13 September 1925), porseleinhoentjes, *Porzana porzana* L. en waterrallen *Rallus aquaticus aquaticus* L. Wellicht broeden deze beide laatste daar ook. Ook zwartgrauwe vliegenvangers *Ficedula hypoleuca hypoleuca* Pall. kan men er met tientallen aantreffen, evenals goudvinken, sijsjes, *Carduelis spinus* L. en distelvinken *Carduelis carduelis carduelis* L. Ook meermalen ijsvogels, *Alcedo atthis ispida* L. Het is derhalve zeer begrijpelijk, dat de roofvogels deze peil niet onbeacht laten. Naast de reeds genoemde bruine kiekendieven, die zich in dezen tijd herhaaldelijk met 5 à 6 tegelijk boven het moeras vertoonen, zijn het veelal de sperwer, *Accipiter nisus nisus* L. en de torenvalk

Falco tinnunculus tinnunculus L., die er dagenlang rondzwerven, zeker aangetrokken door de ontelbare veldmuizen, *Hypudaeus arvalis*. Buizerden, *Buteo buteo buteo* L. inspecteren in den herfst soms weken aan een stuk de omgeving. De aschgrauwe kiekendief, *Circus pygargus* L. is er meermalen aanwezig. Een enkele maal een vischarend, *Pandion haliaetus haliaetus* L. (o.a. 19 September '27).

Voor al in den herfst verzamelen er zich tegen den avond ontelbare spreuken *Sturnus vulgaris vulgaris* L. Dan kan hun aantal tot een ontzaglijke massa van duizenden en duizenden aangroeien. Het gebied vanwaar ze zich hier verzamelen reikt kilometers in den omtrek. Ik zag ze in troepjes komen, hoog door de lucht, uit het Zuid-Oosten van Noord-Brabant, uit België, van ver achter Nederweert en uit de richting van Roermond. Zoo komen ze hier elken avond terug en begint een oorverdoovend concert in de hooge populieren. Nadert men deze boomen, dan verstomt plotseling het levendig getier uit de duizenden kelen, en met het geluid van een snel opkomende wind, waarbij de takken door de ontlating op en neer bewegen, drijven deze zwarte vogels aanstands weg over de peel. Dan zwenken ze nog eenigen tijd op volmaakt behendige wijze over het riet om er bij het invallen van de duisternis ineens op neer te vallen, alsof ze neergegooten worden uit de lucht.

Herhaaldelijk zag ik spreuken overtrekkende reigers (*Ardea cinerea cinerea* L.) een eindweegs vergezellen, waarbij alle zwenkingen van deze laatste nauwkeurig werden gevolgd. Zij deden dit zoo, dat ze in een verticaal vlak vlogen en de reigers geheel omringden; en eerst dan werd de escorteering verbroken, als zij een flink eind van het moeras waren verwijderd. Welk karakter deze uittocht droeg, heb ik nooit kunnen vaststellen. Vijandelijkheden kwamen er m.i. niet voor. Reigers bezoeken het en gedurende den geheelen winter. Hun aantal is echter door het riet moeilijk te bepalen. Op 20 Febr. 1928 zag ik 9 stuks tegelijk opvliegen.

Evenals de spreuken verzamelen er zich ook meermalen zwarte kraaien, *Corvus corone corone* L., roeken, *Corvus frugilegus frugilegus* L. en bonte kraaien *Corvus corone cornix* L. Zoo o.a. op 10 Maart 1928, toen zich een troep van naar schatting tusschen de 900 en 1000 exemplaren bij elkander op de akkers had neergelaten, terwijl er anderen aanhoudend schermend en duikelend door de lucht vlogen. De landman schijnt in die vogels nog niet die nuttige medehelpers te zien, welke ze door de verorbering van ontelbare voor den landbouw schadelijke insecten tot in zoo hooge mate zijn. Als broedterrein is de Kootspeel van belang wegens het broeden van den dodaars, *Podiceps ruficollis ruficollis* Pall.

Ook aan de Kievitpeel is voor mij een aangename ornithologische herinnering verbonden, n.l. het aantreffen van een exemplaar van het kleinste waterhoentje, *Porzana pusilla intermedia* Herm., op 20 Maart 1927. Toen ik bij de reeds genoemde peel stond en met den kijker de eenden observeerde, welke talrijk op den Kootspeel rondzwommen, zag ik, nadat ik eenigen tijd had stil gestaan en mij langzaam had omgedraaid genoemd vogeltje op enkele meters afstand. Mijn beweging had het blijkbaar opgeschrikt, want plotseling richtte het zich rechtop om vervolgens met een uiterst behendigen zwaai tusschen hakhout te verdwijnen.

Het is vooral de Kootspeel, waarheen ik mij in het vroege voorjaar gaarne begeef, om er naar de trekvogels uit te zien.

Daar zie ik dan gewoonlijk de eerste boerenzwaluwen, groote trekken kievitten, die voedsel zoeken en uitrusten op de weide langs het ven, vele lijsters en gorzen. Daar drijven in den neveligen morgen de bonte kraaien laag over de akkers, zingt er de merel, de eerste groenling, verschijnt er de gele kwikstaart, terwijl er kokmeeuwen komen visschen en patrijzen rondscharrelen naar voedsel, allemaal van die dingen, welke den natuurliefhebber weten te trekken.

DIE GEOGRAPHISCHE VERBREITUNG DER EUROPÄISCHEN PHORIDENARTEN

von H. Schmitz S. J.

Die Zahl der bis jetzt kenntlich beschriebenen bzw. zuverlässig gedeuteten Phoriden von Europa beläuft sich mit Einschluss einiger Species in literis, die ich bald zu veröffentlichen gedenke, so viel ich sehe auf 430. Von vielen dieser Arten kannte man lange Zeit nur die Originalfundorte oder das Typenursprungsland. Man konnte zwar von vornherein annehmen, dass manche aus England, Dänemark usw. beschrieben Arten auch anderswo in Europa vorkommen und vielleicht weit verbreitet seien, aber der sichere Nachweis musste doch erst abgewartet und jeder Schluss über Umfang und Beschaffenheit des von den einzelnen Arten bewohnten oder bevorzugten Areals vorläufig aufgeschoben werden. Im letzten Jahrzehnt trat, hauptsächlich durch Veröffentlichungen von Malloch (Schottland), de Meijere und Schmitz (für die Niederlande, die Schweiz und Ungarn), Schröder (Pommern), Speiser (Ost- und Westpreussen), Dampf (Estland) die tatsächliche Verbreitung vieler Arten namentlich nach Norden und Osten hin deutlicher hervor; es blieben aber immer noch gewaltige Lücken.

Ich möchte es deswegen zum Beschluss meiner Artikelserie unternehmen, alle mir bekannten zuverlässigen Daten über die Verbreitung der Phoriden in Europa übersichtlich zusam-